

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 27ης Απριλίου 2006 *

Στην υπόθεση C-423/04,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε ο Social Security Commissioner (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2004, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Οκτωβρίου 2004, στο πλαίσιο της δίκης

Sarah Margaret Richards

κατά

Secretary of State for Work and Pensions,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Jann, πρόεδρο τμήματος, K. Schiemann, N. Colneric, J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή) και E. Juhász, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 20ής Οκτωβρίου 2005,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η S. M. Richards, εκπροσωπούμενη από την J. Sawyer και τον T. Eicke, barristers,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την R. Caudwell, επικουρούμενη από τον T. Ward, barrister,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον D. Martin και την Yerrell,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Δεκεμβρίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 4 και 7 της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της S. M. Richards, η οποία έχει υποβληθεί σε εγχείρηση αλλαγής φύλου, και του Secretary of State for Work and Pensions (στο εξής: Secretary of State), όσον αφορά την άρνηση του τελευταίου να της χορηγήσει σύνταξη γήρατος από της συμπλήρωσής του εξηκοστού έτους της ηλικίας της.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση

- 3 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7:

«Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό ιδίως με την οικογενειακή κατάσταση και ιδιαίτερα όσον αφορά:

- το πεδίο εφαρμογής των συστημάτων και τους όρους πρόσβασης στα συστήματα αυτά,
- την υποχρέωση καταβολής εισφορών και τον υπολογισμό των εισφορών,
- τον υπολογισμό των παροχών, συμπεριλαμβανομένων των προσαυξήσεων λόγω συζύγου και προστατευομένου προσώπου και τις προϋποθέσεις διαρκείας και διατηρήσεως του δικαιώματος επί των παροχών.»

- 4 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι αυτή δεν θίγει την ευχέρεια των κρατών μελών να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της:

«α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές·

[...]»

Η εθνική κανονιστική ρύθμιση

- 5 Το άρθρο 29, παράγραφοι 1 και 3, του νόμου του 1953 περί της καταχωρίσεως των γεννήσεων και θανάτων (Birth and Deaths Registration Act 1953) απαγορεύει οποιαδήποτε τροποποίηση της ληξιαρχικής πράξεως γεννήσεως, πλην της περιπτώσεως παραδρομής ή πλάνης περί τα πράγματα.
- 6 Το άρθρο 44 του νόμου του 1992 περί των εισφορών και των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως (Social Security Contributions and Benefits Act 1992) προβλέπει ότι ένα άτομο μπορεί να τύχει συντάξεως γήρατος κατηγορίας Α («κανονικής» συντάξεως γήρατος) εφόσον συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησεως και πληροί διάφορες προϋποθέσεις όσον αφορά τις εισφορές.
- 7 Κατά το παράρτημα 4, τμήμα Ι, παράγραφος 1, του νόμου του 1995 περί των συντάξεων γήρατος (Pensions Act 1995), ο άνδρας συμπληρώνει την ηλικία συνταξιοδότησεως στα 65 έτη και γυναίκα γεννηθείσα πριν από τις 6 Απριλίου 1950 στα 60 έτη.

- 8 Την 1η Ιουλίου 2004, εκδόθηκε ο νόμος περί αναγνώρισεως φύλου του 2004 (Gender Recognition Act 2004, στο εξής: νόμος του 2004), ο οποίος άρχισε να ισχύει στις 4 Απριλίου 2005.
- 9 Ο νόμος αυτός επιτρέπει στα άτομα που έχουν αλλάξει φύλο ή που σκοπεύουν να υποβληθούν σε τέτοιου είδους εγχείρηση να ζητούν την έκδοση πιστοποιητικού αναγνώρισεως φύλου («gender recognition certificate»), βάσει του οποίου μπορούν να επιτύχουν τη σχεδόν πλήρη αναγνώριση της αλλαγής του φύλου τους.
- 10 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου του 2004, το πιστοποιητικό αναγνώρισεως φύλου πρέπει να χορηγείται οσάκις ο αιτών πληροί, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) πάσχει ή έπασχε από δυσφορία γένους,

β) έχει ζησει έχοντας το επίκτητο φύλο επί διάστημα δύο ετών πριν από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως,

[...]».

- 11 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, του νόμου του 2004 ορίζει τα εξής:

«Όταν χορηγείται πλήρες πιστοποιητικό αναγνώρισεως φύλου, ο ενδιαφερόμενος έχει πλέον πάντοτε ως φύλο το επίκτητο φύλο (οπότε, σε περίπτωση αποκτήσεως

του ανδρικού φύλου, ο ενδιαφερόμενος θεωρείται άνδρας και, σε περίπτωση αποκτήσεως του γυναικείου φύλου, η ενδιαφερομένη θεωρείται γυναίκα).»

- 12 Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, του νόμου του 2004, το πιστοποιητικό αναγνώρισεως φύλου δεν ασκεί επιρροή επί των πράξεων που διενεργήθηκαν ή των γεγονότων που συνέβησαν πριν από την έκδοσή του.
- 13 Όσον αφορά τις παροχές συντάξεως, το παράρτημα 5, τμήμα 2, παράγραφος 7, σημείο 3, του νόμου του 2004 προβλέπει τα εξής:

«[...] αν (ακριβώς πριν από την έκδοση του πιστοποιητικού) ένα άτομο:

- a) είναι άνδρας που έχει συμπληρώσει την ηλικία στην οποία μια γυναίκα έχει συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησεως,
- b) δεν έχει συμπληρώσει το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του,

το άτομο αυτό πρέπει να αντιμετωπίζεται [...] σαν να έχει συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησεως κατά την ημερομηνία εκδόσεως του πιστοποιητικού».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 14 Η S. M. Richards γεννήθηκε στις 28 Φεβρουαρίου 1942 και, στη ληξιαρχική πράξη γεννήσεώς της, το φύλο της καταχωρίστηκε ως άρρεν. Δεδομένου ότι διαγνώστηκε ότι η S. M. Richards έπασχε από δυσφορία γένους, υποβλήθηκε σε εγχείρηση αλλαγής φύλου στις 3 Μαΐου 2001.
- 15 Στις 14 Φεβρουαρίου 2002, ζήτησε από τον Secretary of State να τύχει συντάξεως γήρατος από τις 28 Φεβρουαρίου 2002, ημερομηνία κατά την οποία συμπλήρωσε το εξηκοστό έτος της ηλικίας της, που αποτελεί την ηλικία κατά την οποία, κατ' εφαρμογήν του εθνικού δικαίου, γυναίκα γεννηθείσα πριν από τις 6 Απριλίου 1950 μπορεί να τύχει συντάξεως γήρατος.
- 16 Με απόφαση της 12ης Μαρτίου 2002, η εν λόγω αίτηση απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι «[είχε] υποβλ[ηθεί] τέσσερις και πλέον μήνες πριν τη συμπλήρωση του εξηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του αιτούντος», η οποία είναι η ηλικία συνταξιοδότησεως των ανδρών στο Ηνωμένο Βασίλειο.
- 17 Δεδομένου ότι η προσφυγή την οποία άσκησε η S. M. Richards ενώπιον του Social Security Appeal Tribunal απορρίφθηκε, η S. M. Richards άσκησε έφεση ενώπιον του Social Security Commissioner, ισχυριζόμενη ότι, κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 7ης Ιανουαρίου 2004, Κ. Β. C-117/01 (Συλλογή 2004, σ. I-541), η άρνηση χορηγήσεως προς αυτήν συντάξεως γήρατος από το εξηκοστό έτος της ηλικίας της συνιστά παράβαση του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και δυσμενή διάκριση αντίθετη στο άρθρο 4 της οδηγίας 79/7.

18 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο Secretary of State ισχυρίστηκε ότι η εκκαλούσα της κύριας δίκης δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας. Συγκεκριμένα, κατ' αυτόν, το κοινοτικό δίκαιο προβλέπει αποκλειστικώς μέτρα εναρμονίσεως αφορώντα τις παροχές γήρατος, χωρίς ωστόσο να απονέμει δικαίωμα σε τέτοιες παροχές. Εξάλλου, η M. S. Richards δεν υπέστη δυσμενή διάκριση σε σχέση με τα πρόσωπα που αποτελούν κατάλληλο μέτρο συγκρίσεως, δηλαδή τους άνδρες που δεν υπέστησαν εγχείρηση αλλαγής φύλου.

19 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο Social Security Commissioner αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Απαγορεύει η οδηγία 79/7 την άρνηση συνταξιοδοτήσεως τρανσεξουαλικού ατόμου το οποίο ήταν άνδρας και έγινε γυναίκα πριν τη συμπλήρωση του εξηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του ενώ το άτομο αυτό θα εδικαιούτο τέτοια σύνταξη στην ηλικία των 60 ετών αν εθεωρείτο γυναίκα κατά το εθνικό δίκαιο;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, από ποια ημερομηνία παράγει αποτελέσματα η απόφαση του Δικαστηρίου επί του πρώτου ερωτήματος;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

20 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7 απαγορεύει νομοθεσία η οποία αρνείται τη

χορήγηση συντάξεως γήρατος σε άτομο το οποίο από άνδρας έγινε γυναίκα, με την αιτιολογία ότι δεν συμπλήρωσε το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του, ενώ το ίδιο αυτό άτομο θα εδικαιούτο τέτοια σύνταξη στην ηλικία των 60 ετών αν θεωρείτο γυναίκα κατά το εθνικό δίκαιο.

- 21 Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τις προϋποθέσεις της νομικής αναγνώρισεως της αλλαγής φύλου ενός ατόμου (βλ., υπό την έννοια αυτή, την προπαρατεθείσα απόφαση Κ. Β., σκέψη 35).
- 22 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο ερώτημα, πρέπει να υπογραμμισθεί εξ αρχής ότι η οδηγία 79/7 αποτελεί την έκφραση, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου.
- 23 Εξάλλου, κατά παγία νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα κάθε ατόμου να μην υφίσταται διακρίσεις λόγω του φύλου του αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, των οποίων την προστασία οφείλει να εξασφαλίζει το Δικαστήριο (βλ. τις αποφάσεις της 15ης Ιουνίου 1978, 149/77, Defrenne, Συλλογή τόμος 1978, σ. 419, σκέψεις 26 και 27, και της 30ής Απριλίου 1996, C-13/94, P./S., Συλλογή 1996, σ. I-2143, σκέψη 19).
- 24 Έτσι, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7 εμπίπτουν μόνον οι διακρίσεις που οφείλονται στο γεγονός ότι ο υφιστάμενος τη διάκριση ανήκει στο ένα από τα δύο φύλα. Λαμβανομένων υπόψη του σκοπού της οδηγίας και της φύσεως των δικαιωμάτων στην προστασία των οποίων αποσκοπεί, η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή και στις διακρίσεις που οφείλονται στην αλλαγή φύλου του ενδιαφερομένου [βλ., όσον αφορά την οδηγία 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70), την προπαρατεθείσα απόφαση P./S., σκέψη 20].

- 25 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζει ότι τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης απορρέουν από την επιλογή του εθνικού νομοθέτη να καθορίσει διαφορετική ηλικία συνταξιοδότησεως για τους άνδρες απ' ό,τι για τις γυναίκες. Δεδομένου ότι η ευχέρεια αυτή έχει ρητώς παρασχεθεί στα κράτη μέλη, δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7, τα κράτη αυτά δικαιούνται να παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα συντάξεων γήρατος. Το γεγονός ότι, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, η διάκριση του καθεστώτος συνταξιοδότησεως αναλόγως του φύλου επηρεάζει τα δικαιώματα των τρανσεξουαλικών ατόμων στερείται σημασίας.
- 26 Η επιχειρηματολογία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή.
- 27 Η S. M. Richards ισχυρίζεται ότι εμποδίστηκε να τύχει συντάξεως γήρατος μόλις συμπλήρωσε το εξηκοστό έτος της ηλικίας της, δηλαδή την ηλικία στην οποία οι γυναίκες που γεννήθηκαν πριν από τις 6 Απριλίου 1950 μπορούν να τύχουν της συντάξεως αυτής στο Ηνωμένο Βασίλειο.
- 28 Η επίμαχη στην κύρια δίκη άνιση μεταχείριση βασίζεται στην αδυναμία της S. M. Richards να επιτύχει την αναγνώριση, για την εφαρμογή του νόμου του 1995 περί των συντάξεων γήρατος, του νέου φύλου το οποίο απέκτησε κατόπιν εγχειρήσεως.
- 29 Αντιθέτως προς τις γυναίκες των οποίων το φύλο δεν είναι αποτέλεσμα εγχειρήσεως αλλαγής φύλου, οι οποίες μπορούν να τύχουν συντάξεως γήρατος σε ηλικία 60 ετών, η S. M. Richards δεν είναι σε θέση να εκπληρώσει μια από τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση της εν λόγω συντάξεως, εν προκειμένω την προϋπόθεση που αφορά την ηλικία συνταξιοδότησεως.

- 30 Η άνιση μεταχείριση την οποία υπέστη η S. M. Richards, η οποία οφείλεται στην αλλαγή φύλου, πρέπει να θεωρηθεί δυσμενής διάκριση απαγορευόμενη από το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7.
- 31 Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι εθνική νομοθεσία η οποία εμποδίζει ένα τρανσεξουαλικό άτομο, λόγω της μη αναγνώρισεως του νέου φύλου του, να εκπληρώσει μια αναγκαία προϋπόθεση προκειμένου να απολαύει ενός δικαιώματος προστατευομένου από το κοινοτικό δίκαιο πρέπει κατ' αρχήν να θεωρείται ασυμβίβαστη προς τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση K. B., σκέψεις 30 έως 34).
- 32 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ισχυρίζεται ότι κανένα δικαίωμα απονεμόμενο από το κοινοτικό δίκαιο δεν προσβλήθηκε με την απόφαση περί μη χορηγήσεως συντάξεως της 12ης Μαρτίου 2002, δεδομένου ότι το δικαίωμα συνταξιοδοτήσεως απορρέει μόνον από το εθνικό δίκαιο.
- 33 Συναφώς, αρκεί να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το κοινοτικό δίκαιο δεν θίγει την εξουσία των κρατών μελών να διαρρυθμίζουν τα συστήματά τους κοινωνικής ασφαλίσεως και ότι, ελλείψει εναρμονίσεως σε κοινοτικό επίπεδο, εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίσει, αφενός, τις προϋποθέσεις του δικαιώματος ή της υποχρεωτικής υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως και, αφετέρου, τις προϋποθέσεις χορηγήσεως δικαιώματος προς λήψη παροχών. Εντούτοις, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να υπέχουν την υποχρέωση να τηρούν, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς αυτής, το κοινοτικό δίκαιο (αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 2001, C-157/99, Smits και Peerbooms, Συλλογή 2001, σ. I-5473, σκέψεις 44 έως 46, και της 4ης Δεκεμβρίου 2003, C-92/02, Kristiansen, Συλλογή 2003, σ. I-14597, σκέψη 31).

- 34 Εξάλλου, οι διακρίσεις που αντιβαίνουν στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7 δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρεκκλίσεως του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της ίδιας αυτής οδηγίας παρά μόνον υπό την προϋπόθεση ότι είναι αναγκαίες για την επίτευξη των στόχων που επιδιώκει η εν λόγω οδηγία, παρέχοντας στα κράτη μέλη την ευχέρεια να ορίζουν διαφορετική ηλικία συνταξιοδότησεως για τους άνδρες απ' ό,τι για τις γυναίκες (απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, C-9/91, Equal Opportunities Commission, Συλλογή 1992, σ. I-4297, σκέψη 13).
- 35 Καίτοι οι αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 79/7 δεν διευκρινίζουν τον λόγο υπάρξεως των προβλεπομένων παρεκκλίσεων, από τη φύση των εξαιρέσεων που περιλαμβάνονται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας μπορεί να συναχθεί ότι ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε να επιτρέψει στα κράτη μέλη να διατηρήσουν προσωρινώς, όσον αφορά τις συντάξεις, τα πλεονεκτήματα που έχουν αναγνωριστεί στις γυναίκες, ώστε αυτά να μπορέσουν να προβούν προοδευτικώς στην τροποποίηση, ως προς το σημείο αυτό, των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων χωρίς να διαταραχθεί η περίπλοκη οικονομική ισορροπία των συστημάτων αυτών, η σπουδαιότητα της οποίας δεν μπορεί να παραγνωριστεί. Μεταξύ ακριβώς των πλεονεκτημάτων αυτών περιλαμβάνεται, όπως προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο α', της ίδιας οδηγίας, και η δυνατότητα, όσον αφορά τις γυναίκες εργαζόμενες, να αποκτούν συνταξιοδοτικά δικαιώματα νωρίτερα απ' ό,τι οι άνδρες εργαζόμενοι (προπαρατεθείσα απόφαση Equal Opportunities Commission, σκέψη 15).
- 36 Κατά πάγια νομολογία, η εξαίρεση από την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω φύλου, την οποία προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7, πρέπει να ερμηνεύεται στενώς (βλ. τις αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall, Συλλογή 723, σκέψη 36, και 262/84, Beets-Propere, Συλλογή 1984, σ. 773, σκέψη 38, καθώς και της 30ής Μαρτίου 1993, C-328/91, Thomas κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-1247, σκέψη 8).
- 37 Επομένως, η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι αφορά μόνον τον καθορισμό διαφορετικών ηλικιών συνταξιοδότησεως για τους άνδρες απ' ό,τι για τις γυναίκες. Ωστόσο, η διαφορά της κύριας δίκης δεν αφορά ένα τέτοιο μέτρο.

38 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7 έχει την έννοια ότι απαγορεύει νομοθεσία η οποία αρνείται τη χορήγηση συντάξεως γήρατος σε άτομο το οποίο από άνδρας έγινε γυναίκα, σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, με την αιτιολογία ότι δεν συμπλήρωσε το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του, ενώ το ίδιο αυτό άτομο θα εδικαιούτο τέτοια σύνταξη στην ηλικία των 60 ετών αν εθεωρείτο γυναίκα κατά το εθνικό δίκαιο.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

39 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι η οδηγία 79/7 απαγορεύει την επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία, αν τα αποτελέσματα της αποφάσεως αυτής πρέπει να περιοριστούν διαχρονικώς.

40 Μόνον κατ' εξαίρεση μπορεί το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν της γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου που είναι συμφυής προς την κοινοτική έννομη τάξη, να αποφασίσει τον περιορισμό της δυνατότητας που έχει κάθε ενδιαφερόμενος να επικαλεστεί μια διάταξη που αυτό έχει ερμηνεύσει, προκειμένου να τεθούν υπό αμφισβήτηση έννομες σχέσεις που έχουν καλοπίστως συναφθεί (αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 24/86, Blaizot, Συλλογή 1988, σ. 379, σκέψη 28, και της 23ης Μαΐου 2000, C-104/98, Buchner κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-3625, σκέψη 39).

41 Επιπλέον, κατά παγία νομολογία, οι οικονομικές συνέπειες που θα μπορούσε να έχει επί κράτους μέλους απόφαση εκδοθείσα επί προδικαστικής παραπομπής δεν δικαιολογούν καθαυτές τον κατά χρόνο περιορισμό των αποτελεσμάτων της αποφάσεως αυτής (αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-184/99, Grzelczyk, Συλλογή 2001, σ. I-6193, σκέψη 52, και της 15ης Μαρτίου 2005, C-209/03, Bidar, Συλλογή 2005, σ. I-2119, σκέψη 68).

- 42 Το Δικαστήριο κατέφυγε στη λύση αυτή μόνον υπό πολύ ειδικές περιστάσεις, αφενός, όταν υπήρχε κίνδυνος σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων οφειλομένων ιδίως στον μεγάλο αριθμό των εννόμων σχέσεων που είχαν συσταθεί καλοπίστως βάσει ρυθμίσεως η οποία εθεωρείτο νομίμως ισχύουσα και, αφετέρου, όταν καθίστατο σαφές ότι οι ιδιώτες και οι εθνικές αρχές είχαν ωθηθεί σε συμπεριφορά μη σύμφωνη προς την κοινοτική νομοθεσία λόγω αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των κοινοτικών διατάξεων, αβεβαιότητας στη δημιουργία της οποίας είχε συμβάλει η ίδια η συμπεριφορά άλλων κρατών μελών ή της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Bidar*, σκέψη 69).
- 43 Εν προκειμένω, η έναρξη ισχύος, στις 4 Απριλίου 2005, του νόμου του 2004 μπορεί να καταργήσει ένδικες διαφορές όπως αυτή της κύριας δίκης. Επιπλέον, τόσο με τις γραπτές παρατηρήσεις τις οποίες η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η κυβέρνηση αυτή δεν ενέμεινε στο αίτημα περί διαχρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων της αποφάσεως που είχε υποβάλει στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 44 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δεν συντρέχει λόγος διαχρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 45 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, έχει την έννοια ότι απαγορεύει νομοθεσία η οποία αρνείται τη χορήγηση συντάξεως γήρατος σε άτομο το οποίο από άνδρας έγινε γυναίκα, σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, με την αιτιολογία ότι δεν συμπλήρωσε το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του, ενώ το ίδιο αυτό άτομο θα εδικαιούτο τέτοια σύνταξη στην ηλικία των 60 ετών αν εθεωρείτο γυναίκα κατά το εθνικό δίκαιο.

- 2) Δεν συντρέχει λόγος διαχρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως.

(υπογραφές)